

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/1

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Елмуратов Икматулла Гайбуллаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ БИРИНЧИ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ТАРИХИ (1931-1936 ЙИЛЛАР)	12-18
<i>Qitaybekov Azizbek Kenesbek o'g'li</i> QORAQALPOG'ISTONDA HAVO TRANSPORTINING SHAKLLANISHIDA "DOBROLET" AKSIYADORLIK JAMIYATINING O'RNI	19-23
<i>Nawrizbaeva Nurjamal Qudaybergenovna</i> QORAQALPOQLARNING GILAMCHILIGI BILAN BOG'LIQ VA'ZI MAROSIMLAR	24-29
<i>Сайдуллаев Фаррух Умедулло ўғли</i> МУҲАММАД ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙНИНГ ЭТНОЛОГИК ВА ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРИ	30-35
<i>Berdiqulov Mirolim Tugalvoyevich</i> ТО'ДА-1 NEOLIT MAKONINING O'ZBEKISTON TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDAGI O'RNI	36-40
<i>Olimjonova Gulida Olimjon qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT VOJXONA XIZMATI ORGANLARI FAOLIYATI ..	41-47
<i>O'ng'alov Lazizbek Amiriddin o'g'li</i> NUROTA TOG' TIZMASINING TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISH TARIXI..	48-53
<i>Rahmonov Faxriddin Shoymardonovich</i> MILLIY DEHQONCHILIK MADANIYATINI ETNO-TARIXIY MANBALARDA AKS ETISHI (JANUBIY O'ZBEKISTON MISOLIDA)	54-58
<i>Tilavboyev Muhammad</i> JIZZAX VOHASIDA OT BILAN BOG'LIQ URF-ODATLAR VA MAROSIMLAR	59-63
<i>To'xtaboyev Xurmatullo Shomirza o'g'li</i> O'ZBEKISTON ILM-FANI RIVOJIDA FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETINING O'RNI (MUSTAQILLIK YILLARI MISOLIDA)	64-68
<i>Рахматиллаев Хасанбой</i> МАРКАЗИЙ ОСИЁНИНГ ҚАДИМГИ ДАВР ЭТНИК ТАРИХИНИ ЁРИТИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛИ МАСАЛАЛАР ВА УСУЛЛАРГА ДОИР	69-74
<i>Qurbonova Manzila Boqiyevna</i> BUXORO VOHASI MILLIY SHIRINLIKLARI VA ICHIMLIKLARI	75-80
<i>Ravshanova Gulora</i> QASHQADARYO VOHASIDA MUNTAZAM QUROLLI HARAKATLAR TA'MINOTI (XX-asrning 20- yillarida)	81-85
<i>Зарипбаев Уснатдин Оракбаевич</i> ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ	86-90

<i>Baxronov Abdullo Haydar o'gli</i> O'ZBEKISTONDA TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDA XALQARO EKSPEDISIYALARINING O'RNI	91-95
<i>Maxmatqulov Jasur Isroil o'g'li</i> GIYOHVANDLIKKA QARSHI KURASH MAVZUSINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	96-101
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON-TURKIYA HAMKORLIGI VA UNING NATIJASI (TO'QIMACHILIK SANOATI MISOLIDA)	102-106
<i>Норбоев Сарвар Қахрамон ўғли</i> АФРОСИЁБДАГИ СЎҒД МУДОФАА ДЕВОРИГА ОИД ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ (XX АСРНИНГ 50-80-ЙИЛЛАРИ).....	107-111
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИ АҲОЛИСИ ТЎҚИМАЧИЛИК ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ АНЪАНАЛАРИ	112-117
<i>Tishabayeva Irodaxon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	118-124
<i>To'xtamishева Fotima Musurmonovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA QASHQADARYO VOHASI KASHTADO'ZLIGIDA O'ZGARISHLAR.....	125-132
<i>Sattorov Nurbek</i> SHIMOLIY BAQTRIYA VA ZARAFSHON MINTAQALARIDA DEHQONCHILIK VA CHORVACHILIK MADANIYATI SOHIBLARI ETNOMADANIY ALOQALARINING O'ZBEK XALQI ETNOGENEZI SHAKLLANISHIDAGI O'RNI	133-138
<i>Hazratov Nurali Burxon ug'li</i> QADIMGI KESH VILOYATI HUDUDIDAGI ARXELOGIK YODGORLIKLARINING O'RGANILISH TARIXIDAN	139-144
<i>Mamatqulov Bekzod Sherzovich</i> O'ZBEKISTONDA GAZ-OLTINGUGURT SANOATINING YUZAGA KELISHI VA UNING RIVOJLANISH TARIXI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	145-149
<i>Berdiyev Jamshid</i> VOHA JOY NOMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNONIMLAR VA PATRONIMLARNING TUTGAN O'RNI	150-155
<i>Djurakulov Sherzod Davronovich</i> SAMARQAND VILOYATI HUDUDIDI TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISHI TARIXI	156-161
<i>Қурбанова Дилрабо Шерипбоевна</i> ПАРЛАМЕНТ ТАРИХИ ВА ТАРИХШУНОСЛИГИ	162-172

<i>Зухриддин Болтаевич Жунаев</i> ХОРАЗМДА РЕСПУБЛИКА ТУЗУМИ: ЮТУҚЛАР ВА МУАММОЛАР (1920-1924 йиллар)	173-181
<i>Mamadiev Voxodir Bobojonovich</i> QASHQADARYO MUZEYIDAGI NODIR OSTODON	182-186
<i>Norqo'chqarov Xushvaqt Eshnazarovich</i> AFG'ONISTONDA O'ZBEK TILINING QONUNIY ASOSLANISHI, O'ZBEKLAR IJTIMOYIY-MADANIY HAYOTIDAGI O'RNI (XX ASR – XXI ASR BOSHLARI)	187-197
<i>Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич</i> ТОШКЕНТ ВОҲАСИ СЎНГГИ БРОНЗА ДАВРИ ТАРИХИ ТИЗИМИДА: ДАФН УДУМИ ВА МИГРАЦИЯ МАСАЛАЛАРИ	198-203
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> ОДАМ САВДОСИГА УЧРАГАН МИГРАНТ ХОТИН-ҚИЗЛАР ҲАҚИДА БАЎЗИ МУЛОҲАЗАЛАР	204-208
<i>Tishabayeva Iroдахon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	209-215
08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ	
<i>Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Inoyatov Mardonbek Mo'min o'g'li</i> DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDITNING XALQARO STANDARTLARI	216-226
<i>Kurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich</i> O'ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV TASHKILYIY- IQTISODIY MEKANIZMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI	227-232
<i>Отабеков Отажон Файрат ўғли</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ОПТИМАЛ СОЛИҚ ЮКИ ВА ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ МАСАЛАЛАРИ	233-243
<i>Шакирова Фароғат Болтаевна</i> ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАҲОЛАШ ИНДИКАТОРЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ	244-255
<i>Мамбетназаров Бахыт Бисенбаевич</i> ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	256-263
<i>Jumaniyazova Ro'za Quvondiq qizi</i> TURIZM INFRATUZILMASI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	264-269
<i>Matniyozov Murodjon Rajabbayevich</i> DESTINATSIYA IMIDJINI SHAKLLANTIRISHDA TURISTLARNING SODIQLIGI VA QONIQLASHINING AHAMIYATI	270-278

<i>Хамидова Зарифа Урол қизи</i> ДАВЛАТ СЕКТОРИДА ИЧКИ АУДИТ ВА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТ ТАДБИРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	279-291
<i>Toshaliyeva Saodat Toxirovna</i> KICHIK TADBIRKORLIK TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY MONIYATI	292-296
<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> ИБН ХАЛДУННИНГ ИҚТИСОДИЁТГА ТАВСИЯЛАРИ	297-304
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> GASTRANOMIYANING TURIZM RIVOJLANISHIDAGI ANAMIYATI	305-313
<i>Кадырова Шарофат Амоновна</i> ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	314-323
<i>Бегматова Зиёда Захиджановна</i> ДАВЛАТ ИНТЕРАКТИВ ХИЗМАТЛАРИ ТИЗИМИ АСОСИДА КАДРЛАР БАНДЛИГИНИ ВА УЛАРГА ТАЛАБНИ БАҲОЛАШ	324-332
<i>Shafkarov Bakhrom Khudoyberdievich</i> TERRITORIAL FEATURES AND THEIR EFFECTIVE USE IN THE CULTIVATION OF VITICULTURE PRODUCTS	333-340
<i>Masharipova Fazilat Axmedovna</i> OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ANAMIYATI	341-348
<i>Мусинов Дилшод Султанович</i> ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГИ ИЖТИМОИЙ ВА ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ОМИЛИ СИФАТИДА	349-359
<i>Шакирова Юлдуз Сайдалиевна</i> ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ ДОРОЖНОЙ КАРТЫ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ	360-368
<i>Абдивоҳидов Мамуржон Авазхон ўғли</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГ МАЗМУНИ, ТАВСИФИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	369-380
<i>To'xtasinova Muxayyo Mirzasultonovna</i> DAVLATNING INNOVATSION TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALASIGA	381-388
<i>Қурбанова Раҳима Джамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна</i> РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СТИМУЛИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	389-403
<i>Набиева Нилуфар Муратовна</i> ОСОБЕННОСТИ КОМПЛЕКСА МАРКЕТИНГОВОГО ПРОДВИЖЕНИЯ КОМПАНИИ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ	404-416

<i>Safarov Radjabboy Eshmuxammadovich</i> KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA INDIVIDUAL DAROMADGA SOLIQLAR MEKANIZMIDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI	417-428
<i>Sharipova Zulayho</i> SANOAT TARMOQLARI KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	429-434
<i>Шарипов Акбар Илхамович</i> ЧАКАНА САВДО КОРХОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛИ МАРКЕТИНГНИ РОЛИ	435-440
<i>Хаджаев Хабибулла Сагдуллаевич</i> ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ АНТИМОНОПОЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	441-447
<i>Хамзайева Дилфуза Самаровна</i> SURXANDARYO VILOYATIDA TURISTIK MAHSULOTLARNI BAHOLASH VA SAMARALI RIVOJLATIRISH IMKONIYATLARI	448-452
<i>Усманова Насиба Акбаржоновна</i> ПУТИ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖМЕНТА В СФЕРЕ УСЛУГ	453-459
<i>Исхакова Сарвар Аюбовна</i> ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЗАНЯТОСТЬ И КВАЛИФИКАЦИЮ ПЕРСОНАЛА В СФЕРЕ БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	460-467
<i>Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich</i> INNOVATSION TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHDA MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH VOSITALARIDAN FOYDALANISH VA UNI TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	468-479
<i>To'uchiyeva Nodira G'ulom qizi</i> OLIY TA'LIMNI BOSHQARISHDAGI INNOVATSIYALAR. CHAT GPT YOHUD SUN'IY INTELLEKT	480-485
<i>Абдурахимова Саида Аҳмаджановна, Адилова Гўзал Абзаловна</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИ ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ	486-494
<i>Maxsudov Sherzod Solijonovich</i> TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION MUHIT JOZIBADORLIGINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	495-500
<i>Tadjibekova Dilnoza Bakhtiyarovna</i> ENHANCING FINANCIAL RESOURCE FORMATION IN BUSINESSES	501-506
<i>Radjabova Malika Ziyodullayevna</i> AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI XUSUSIDA	507-512

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Asraqulova Adiba Nabiyevna</i> ZAMONAVIY DAVRDA IQTISODGA FALSAFIY QARASHLAR	513-520
<i>Жўраев Аҳмад Муҳаммадиевич</i> ТИНЧЛИКПАРВАРЛИК ҲОЯЛАРИНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ АҲАМИЯТИ	521-530
<i>Гуламова Мавжуда Ташпулатовна</i> АХМАД ЗИЁУДДИН АЛ-КУМУШХОНАВИЙ АСАРЛАРИДА КОМИЛ ИНСОН ҲОЯЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	531-538
<i>Abduxolikova Nasiba Alijonovna</i> YOSHLARNING ONLAYN TA'LIM JARAYONIGA TA'SIR ETUVCHI IJOBIIY SALBIY OMILLAR	539-544
<i>Yazdonov Zikirillo Shukurilloevich</i> QALANDARIYLIK VA UNING INSON, JAMIYAT TIZIMIDAGI O'RNI	545-552
<i>Sharipova Barno Salimovna</i> BIOETIK MADANIYATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY IMIJI	553-558
<i>Xalikulova Umida Rustamovna</i> AXBOROT MUHITINING OLIY TA'LIMGA TA'SIRI: KONSTRUKTIV VA DESTRUKTIV OMILLAR	559-564
<i>Abbasova Maftuna Subxonovna, Temirova Xurshida</i> OILA VA NIKOH MA'NAVIYATI, OILANI MUSTAHKAMLASH OMILLARI	565-571
<i>Tog'ayev Nodirjon Ergashevich</i> AJDODLARIMIZ BOY ILMIY MEROSINING O'ZBEKISTONDA MA'RIFATLI JAMIYAT QURISH HAMDA YOSHLAR TARBIIYASIDA TUTGAN O'RNI	572-576
<i>Kipchoqov Xomidjon Gulomovich</i> JAVOBGARLIK PRINSIPINI SHAKLLANTIRISH AXLOQSHUNOSLIKNING ASOSIY MASALASI SIFATIDA	577-581
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> ZAMONAVIY OILADA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMONING NAZARIY VA USLUBIY TAHLILI	582-586
<i>Агзамова Нилюфар Шухратовна</i> “АДАБ АЛЬ-ТАБИБ” КАК ИСТОЧНИК НАЦИОНАЛЬНОЙ БИОЭТИКИ	587-591
<i>Axmadiyev Nuriddin Muxutdinovich</i> INTELLEKTUAL MADANIYAT YOSHLARNING INNOVATSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM MEZONI SIFATIDA	592-596
<i>Nabiyev Mansur Jamxur o'g'li</i> DEMOKRATIK JAMIYAT TARAQQIYOTIDA IJTIMOIIY G'OYALAR EVOLYUTSIYASI VA MODERNIZATSIIYASI	597-603

<i>Kenjayeva Dilrabo Romanovna, Xaydarova Larisa Sunnatovna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY MADANIYAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	604-609
<i>Abduraximova Tursunoy Abduvoxid qizi</i> O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM TRANSFORMATSIYASINING FALSAFIY MOHIYATI	610-615
<i>Tagayev Ganisher Xasanovich</i> YOSHLAR ETNOESTETIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISHDA BADIY-ESTETIK OMILLARNING O'RNI	616-625
<i>Шоназаров Жамшид Шуҳратович</i> БЕҲБУДИЙ ВА УНИНГ ДАВЛАТЧИЛИК ҲОЯСИ	626-630
<i>Ҳамраев Сирож Абруевич</i> ЖАМИЯТ ЯНГИЛАНИШИ ВА ТАДБИРКОР МАЪНАВИЯТИ	631-637
<i>Nabiyev Bekzod Muxammadumarovich</i> MAFKURAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY TARG'IBOT TEXNOLOGIYALARI: O'ZBEKISTON VA XORIJ TAJRIBASI	638-642
<i>Hashimova Gulsina Ismoyilovna</i> HARBIY IJTIMOYIY ISH VA HARBIY MADANIYATNING HARBIY XIZMATCHILAR FAROVONLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI	643-648
<i>Karimova Gulnoza Yigitaliyevna</i> AXLOQIY MADANIYAT TUSHUNCHASINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY ZARURIYATI	649-655
<i>Sharipova Kamola Usmonjonovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA GENDER TENGLIKNI TA'MINLASH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASINI MILLIY STRATEGIYAGA TRANSFORMASIYALASH ISTIQBOLLARI	656-661

07.00.00- Тарих фанлари

To'xtamisheva Fotima Musurmonovna,
PhD katta o'qituvchi
Qarshi davlat universiteti

MUSTAQILLIK YILLARIDA QASHQADARYO VOHASI KASHTADO'ZLIGIDA O'ZGARISHLAR

Annotatsiya: Xalq amaliy san'atining qadimiy va tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan kashtachilik san'ati muhim tarixiy jarayonlaridan biri bo'lgan. Ushbu maqolada mustaqillik yillarida Qashqadaryo vohasi kashtado'zligida o'zgarishlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: shopqilich, minora, oftobparast, oynakcha, to'pcha, gilamcha, "oq karbos", qaytma, iroqi va suv chok.

Tukhtamisheva Fotima Musurmonovna,
PhD Senior Lecturer
Karshi State University

CHANGES IN KASHKADARYA OASIS EMBROIDERY DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

Abstract. The ancient and historically important embroidery art of folk applied art was one of the important historical processes. This article covers changes in the embroidery of the Kashkadarya oasis in the years of independence.

Keywords: shopqilich, tower, windshield, windowsill, ball, rug, "white carbos", qaytma, Iraqi and water stitch.

Тохтамишева Фотима Мусурмоновна,
PhD старший преподаватель
Каршинский государственный университет

ИЗМЕНЕНИЯ В ВЫШИВКЕ КАШКАДАРЬИНСКОГО ОАЗИСА В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация: Искусство вышивки, древнее и исторически значимое в народном прикладном искусстве, было одним из важнейших исторических процессов. В этой статье рассматриваются изменения в вышивке Кашкадарьинского оазиса за годы независимости.

Ключевые слова: шопкилич, башня, подсветка, стеклопакет, пушка, ковер, "белый карбос", возвратная пружина, ираки и водяной шок.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I12.1Y2023N21>

Kirish. Milliy kashtachilik xalq amaliy san'atining eng qadimiy turlaridan bo'lib, bu hunar ma'lum tarixiy davrlarda kishilarning o'z uyi, turmushini chiroyli qilish istagi tufayli yuzaga kelgan. O'sha davrda ham ayollar hozirgidek go'zallikka intiluvchi, har bir rangning tovlanishidan bir kashfiyot yaratuvchi bo'lishgan. Ular uylarida o'tirib, ozodalik va bola tarbiyasi bilan shug'ullanishgan. Voha ayollari bo'sh vaqtlarida matoga turli rangli iplar yordamida bejirim gullar tikishgan.

Kashtalardagi o'ziga xos etnik xususiyatlarni yoritishda ijtimoiy tabaqalar, turli yoshga xos bo'lgan kiyimlar, unga bog'liq urf-odatlar, turli jinslarga oid kiyimlarga tikilgan kashtalar tahlili muhim ilmiy-nazariy ahamiyat kasb etadi. Shu bois, muammolarning yechilishi ma'lum bir xalq yoki bitta etnografik mintaqada yashovchi bir nechta xalq etnik tarixi, madaniy an'analari va etnomadaniy aloqalarini tahlil etishda boy va qimmatli ma'lumotlar beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Xalqimizning qadimiy milliy an'analari hisoblangan kashtado'zlik buyumlarini o'zida mujassamlashtirgan Qashqadaryo vohasi kashta naqshlari o'ziga xosligi, etnografik va faktik materiallarga boyligi bilan ajralib turadi. Kashtalar umumo'zbek kiyimlari kabi asrlar davomida shakllanib, rivojlanib kelgan. Uning shakllanish jarayoniga xalqning turmush tarzi va ijtimoiy sharoiti, qo'shni va boshqa xalqlar o'z ta'sirini ko'rsatdi. Bunday o'zgarishlar voha kashtachiligining umumiy ko'rinishida ham o'z aksini topdi (ularga yangi naqsh elementlari kirib kelgan).

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda xalq badiiy hunarmandchiligi va amaliy san'atini yanada rivojlantirish uchun yetarli imkoniyatlar yaratildi. Bu esa kashtado'z hunarmandlarning ijodiy mehnat faoliyatiga xos g'ayrat-shijoat bilan ishlashlariga, samarali faoliyat yuritishlariga keng yo'l ochib berildi.

Ta'kidlash joizki, bundan yuz yillar oldin momolarimiz tikkan kashtalar butun zamonlar davomida sayqal topib, hamon insonlarga estetik zavq bag'ishlamoqda. Ayniqsa, hozirgi kunda mana shunday kashtalarning yangicha ko'rinishda, hajmda va ranglarda yaratilishi mazkur hunar turida yangicha o'zgarishlar vohada kashtachilikning o'ziga xos rivojlanish xususiyatlarini ko'rsatadi.

Xalq kashtachiligini o'ziga xos san'at, hunar sifatida o'rganish hozirgi zamon talablaridan biridir. Masalan, Shahrisabz shahridagi "Hujum" fabrikasining Yakkabog' tumanidagi filialida asosan zardo'zlik, kashtachilik, popur, tikuvchilik kabi hunarlar mohir kashtado'zlar tomonidan yosh qizlarga o'rgatilib kelinmoqda. Kashtachilik va popur bo'limida qizlar qo'lda kashta tikishar ekan. Iroqi kashta kanvada (mato) tikiladi. Masalan, iroqi hamyon (20-25 sm) uchun astarsiz kanava mato tanlanadi. Tikishni boshlashdan oldin esa mijja qilib o'lchab olinadi va tish deb ataluvchi naqsh solinar ekan[1]. Demak, bundan qadimiy an'analarda davom etayotganligini ko'rishimiz mumkin.

Iroqi kashta 6 nusxadan (*shopqilich, minora, oftobparast, oynakcha, to'pcha, gilamcha*) iborat bo'lib, matolar asosan Toshkent va Urgutdan olib kelinar ekan. Iplari asosan shoyi pilla bo'lib, Buxoro Toshkentdan olib kelingan. Ipaklarning ishlatilishiga keladigan bo'lsak, birgina kashtalarning o'zida 8 xil ipakdan foydalanishar ekan. Fabrikani 1976-yilda Jalolova Mohiniso tuzgan va ishni 8 nafar kishidan iborat qizlar jamoasi orqali boshlagan. Asosan ishni turli naqshlar orqali qalpoq tikkanlar[2].

Kashtado'z Yulduz Mamadiyorovanning asli kasbi o'qituvchi (chet tili) bo'lgani uchun unga kashtachilik maktabini ochish unchalik qiyin bo'lmadi. Shuningdek, u momolaridan o'rgangan hunar turi kashtachilikni yoshlarga o'rgatish, yangi ish o'rinlari yaratishni maqsad

qilib markaz qoshida “Shahrisabz iroqi kashtachilik guruhi” ni tashkil etadi. Atrofida hunarmand va hunar o‘rganishga ishtiyoqmand xotin-qizlarni yig‘ib, kashtachilik mahsulotlari tayyorlashni keng yo‘lga qo‘ydi. Hozirgi kunga kelib nafaqat O‘zbekistonda balki xorijliklarning ham kashtado‘zlikka qiziqishlari kun sayin ortib bormoqda. Yulduz Mamadiyorovanning “Shahrisabz iroqi kashtachilik guruhi” maktabi ayni kunlarda bir qancha xorijiy mamlakatlar bilan o‘z tadbirkorlik ishlari bilan ularni qiziqishlarini orttirdi. Masalan, Germaniya, Buyuk Britaniya, Fransiya kabi bir qator mamlakatlardan buyurtmalar qabul qilib mahsulotlar chet ellarga ham chiqarishga muvaffaq bo‘ldi. Kashtachilikning ulkan ravnaq topishiga o‘zining beqiyos xizmatlari bilan katta hissa qo‘shgan kashtado‘zning shogirdlari Shohista Meyliyeva, Muhayyo Nizomxo‘jayeva va Dinara Ochilovalarni aytish mumkin[3].

Qarshi tumani Potron qishlog‘ida yashovchi Qovchin urug‘idan 1944-yilda tug‘ilgan Qarshiyeva Halima opa kashtado‘zlarning to‘rtinchi avlod vakili hisoblanib, iroqi uslubida qo‘lda igna bilan tikadilar. Kashta mato oq surpni ko‘chmanchi lo‘lilardan sotib olishgan. Iplarni ipak qurtidan olishgan[4].

XIX asrning 80-yillarigacha so‘zanalalar xonaki “oq karbos” ga yoki sariq rangli matoga tikilgan bo‘lsa, mustaqillik yillarida an‘analarning qayta tiklanishi munosabati bilan kanva matosiga tikilmoqda. Aynan hunarmanchilikka doir, kitoblarda odamlar qo‘lida saqlanib qolgan kashtalar asosida qadimiy kashtachilikni bir qancha ko‘rinishlarini hunarmand xotin-qizlarning sa‘y-harakatlari natijasi bilan qaytadan tiklash imkoniyati bo‘ldi.

1926-yilda hunarmandchilik korporatsiyasi artellarida kashtachilik sexlari tashkil etila boshlandi[5]. Bunda asosan qo‘l kashtachiligi an‘analaridan chekinilib, mashina kashtasiga xos eklektik uslubdagi kashtalar yaratila boshlandi. Bu esa o‘z navbatida an‘anaviy milliy kashtachilikning qayta rivojlanishiga to‘sqinlik qildi. Hatto, kashta matolarining rangiga ham o‘zgarishlar kiritildi.

1930-1940-yillarda “popop” mashinalarida “palak”, “gulko‘rpa”, “choyshab”, “dorpech”, “zardevorlar” ko‘plab ishlab chiqariladi. 1950-1960-yillarda badiiy kashtachilik fabrikalari ishga tushadi va yo‘rmado‘zlik yanada rivojlanadi.

Shahrisabzda “Xujum” fabrikasi 1977-yildan boshlab shiddat bilan rivoj topa boshlagan. Keyinchalik “Hujum” fabrikasida ishchi soni 2000 nafar kishiga yetgan. Hozirda fabrikani Shahrisabzlik kashtado‘z Mamadiyorova Yulduz opa boshqarib, 70 dan ortiq qizlar kashtachilik sirlarini o‘rgatib kelmoqda. Ular o‘z faoliyatini turli xil viloyatlarda olib bormoqda ular to‘qigan gilamlar va tikkan kashtalar chet elliklar hayratiga sazovor bo‘lmoqda.

Vohada ayollar kashtado‘zlikning popop turi bilan shug‘ullanib, hozirda qo‘l mehnati orqali kashta tikib yashil, sariq, qizil, qora, oq ranglardan foydalanar ekanlar. Bu ranglarning ham o‘z ma‘nolari bo‘lib, masalan yashil – bahor, qizil rang esa – gullar, oq rang – poklikni bildirar ekan[6]. Shahrisabz shahrida ham 15 yoshidan boshlab popur tikish san‘atiga mehr bergan hatto ushbu kasbni yuksaltirishga va chet elliklar hayratiga sazovor bo‘layotgan kashtado‘zlar o‘z faoliyatlarini shu tariqa olib bormoqdalar[7].

Tahlil va natijalar. So‘nggi o‘n yillikda qo‘lda kashta tikish ommalashib, bu hunar turi o‘ziga xos rivojlanib kelmoqda. Xonadonlarda oilaviy kashtachilik bilan shug‘ullanuvchi Xaqnazarova (1941-yilda tug‘ilgan) hozir ham nabira va kelinlariga kashtachilikdan saboq beradi[8]. Kashtachilikda Xursanoy buvi asosan, mo‘lina, satin, shoyi kabi matolardan foydalangan. Bu matolar Urgutdan olib kelinar ekan. Ranglar esa asosan gullar, naqshlar rangiga moslab tanlanar ekan. Naqshlarda ular ko‘pincha to‘q ranglardan foydalanishar ekan.

Tumanning Navoiy mahallasida ham yoshi 80 ga yaqinlashib qolgan Mingsuluv buvining qo'lda tikkan kashtalarida o'zgacha bir mehr borligini kuzatish mumkin.

Qarshi shahrida yashovchi mohir kashtachi Tursunoy Temirova 77 yoshda bo'lishiga qaramay kashtachilik bilan shug'ullanadi. Uning otasi Xudoyqulov Norchi kosib, onalari esa mohir kashtachi bo'lgan ekan. Tursunoy xola aslida mutaxassisligi ona tili va adabiyot o'qituvchisi bo'lishiga qaramay, kashtaning samovar, taroqi va gajak kabi 7 xil turlaridan ko'p foydalanar ekanlar. Uylarida 1950-60 yillarda tikilgan oyna va taroq xaltalarini saqlab keladilar. Bu kashtalar har bir qizning sepida bo'lishi shart bo'lgan. Tursunoy xola Xotira va qadrlash kuni, Mustaqillikning 20-yilligiga bag'ishlab ajoyib kashtalar tikkanlar. Ulardan birida olov, ikkinchisida esa davlatimiz ramzi bo'lgan gerb tasvirlarini tikkanlar.

Tursunoy xola Xo'ja jarroh qabrtoshi ustiga tikishni niyat qilib shahar hokimiyatiga murojaat qilganlar. Shahar hokimi Shuhrat Tursunov bu fikrni ma'qullab Tursunoy xola aytgan g'ijim baxmal matosini Namangandan keltirishni buyurganlar. Shu tariqa Tursunoy xola qabrtoshni ikki yil ichida to'qib Qarshining 2700 yillik yubileyiga taqdim etgan. Undagi naqshlar Amir Temur davridagi yodgorliklarning naqshlar namunasi olingan. O'z ishida mohir kashtachi bo'z baxmal, atlas, kabi matolardan foydalanadi. Axborotchi Tursunoy xola matolarni Koson, Namangan, Buxoro va Samarqanddan keltirganligini ta'kidladilar[9].

Kasbi tumanida yashovchi kashtado'z Ra'no Mavsumova arab urug'iga mansub bo'lib, 35 yildan beri kashtachilik bilan shug'ullanib keladi. U kashtaning *sanama* va *chizma* usullaridan foydalanadi. Ayni bu usulda tikishni ahamiyatli tomoni tikilgan naqsh shakllari juda aniq chiqadi. Agar kashta tikish jarayonida atigi bir katak adashilsa ham shakl o'zgarib ketadi[10]. Chizma usulida ham asos xuddi sanamadagidek bir xil. Uning sanamadan farqi shakllari sanab emas, balki chizib tikiladi. Bundan tashqari Ra'no opa qurg'oqchilik bilan shug'ullanadi. So'zanadagi uchburchak qora va oq matolarning ma'nolari ko'z-suq(nazar)dan asrash ma'nosidagi ko'zmunchoq vazifasini bajarar ekan.

Chiroqchi tumani Qalqama shirkat xo'jaligining Langar qishlog'idagi Xidirovlar xonadonida Zaynab momo kashta tikishda asosan *qaytma*, *iroqi* va *suv* choklaridan foydalangan.

YUNESKO ko'magida tashkil etilgan markazlar qatorida Shahrisabzda so'zana tikish markazi (2005 yil) va turizmni rivojlantirish markazining kiritilishi vohada qadimdan hunarmandchilik yuksak darajada rivojlanganligidan darak beradi.

Shuningdek, O'zbekiston "Hunarmand" uyushmasining 2008-yilda "Nodavlat va notijorat tashkilotlar Milliy Assotsiatsiyasi" va 2009-yilda esa Jahon "Hunarmandlar" uyushmasiga ham a'zo bo'lishi mahoratli xalq ustalari, jumladan, o'zbek kashtado'zlarining ham ishlab chiqarayotgan mahsulotlarini doimiy ravishda xorijga tanishtirish maqsad qilib olingan. Xalq amaliy san'atining hali ochilmagan qirralarini ilmiy jihatdan o'rganish, xalq ijodining nodir namunalarini saqlash va kelajak avlodga yetkazish bugungi kunning bosh vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Bugungi kunga kelib, vohada kashtachilik mahsulotlarini xorijiy davlatlarda namoyish qilish uchun keng imkoniyat yaratildi. Hunarmandlar dastlab O'zbekiston tovar ishlab chiqaruvchilar palatasiga, so'ng Savdo sanoat palatasiga kirdilar hamda turli ko'rgazma va yarmarkalarda faol qatnashmoqdalar.

Milliy hunarmandchilik mahsulotlarini xorijiy mamlakatlarda o'tkaziladigan ko'rgazma va yarmarkalarda taqdimot qilish va bu orqali hunarmandchilik mahsulotlarini tashqi bozorlarda sotishga ko'maklashish maqsadida 20 dan ortiq turli tadbirlar, jumladan ko'rgazma,

yarmarka, festival va savdo-ko'rgazmalarida 150 nafar hunarmandlarning ishtiroki ta'minlandi. Ushbu tadbirlarda 40 mingga yaqin hunarmandchilik mahsulotlari eksporti amalga oshirildi. Masalan, 2017-yilning 13-15-iyul kunlari AQShning Santa-Fe shahrida o'tkazilgan "Xalq amaliy san'ati xalqaro bozori" festivalida mamlakatimizdan 24 nafar hunarmandga uyushma tomonidan ushbu tadbirda ishtirok etishga amaliy yordam berildi[11]. Festivalda ishtirokchilar tomonidan 451 ming AQSH dollari miqdorida milliy hunarmandchilik mahsulotlari sotildi, tadbirda ishtirok etgan 30 dan ortiq davlatlarning vakillari orasida mamlakatimiz ishtirokchilari mahsulotlari realizatsiyasi bo'yicha eng yuqori o'rinlarni egalladi[12].

Uyushma tomonidan xotin-qizlar o'rtasida hunarmandchilikni rivojlantirish, ijtimoiy himoyaga muhtoj ayollarni qo'llab-quvvatlash, ularning bandligini ta'minlashga ko'maklashish, ularning hunarmandchilikka oid bilim va ko'nikmalarini oshirish maqsadida Qashqadaryo viloyatining Qamashi, Toshkent viloyatining hunarmandchilik kam rivojlangan Oqqo'rg'on va Quyichirchiq, Toshkent shahrining Chilonzor, Surxondaryo viloyatining Boysun tumani va Termez shahrida, Namangan viloyatining Norin va Uychi hamda Samarqand viloyatining Qo'shrabot va Nurobod tumanlarida hunarmandchilikning kashtachilik yo'nalishlari bo'yicha 2 oylik bepul o'quv kurslari tashkil etildi va samarali yakunlandi. Va bu harakatlar so'nggi yillarda o'zini tasdig'ini topmoqda.

Qashqadaryo vohasida tikilgan kashtalar mato yuzasining butun qismini egallagan. Ayniqsa, kelin sepidagi bir necha turdagi kashtalarning bo'lishi shart hisoblangan[13]. Hozirgi kunga kelib vohaning ayrim qishloqlarida sepga kashta mahsulotlarini solish odati saqlanib qolgan. Kashtalar tikilgan kiyimlar, kashta buyumlari o'tgan davr mobaynida garchi o'zgartirilmagan tuyulsa-da, kashta naqshlarida, tikish uchun ishlatiladigan choklarni tikish usullarida va ularga ishlatiladigan matolarda jiddiy o'zgarishlar bo'ldi.

Hozir kashtalarning turlari ham, undan foydalanish ham o'zgarib ketdi. Qolaversa, bunga sabab dastlab O'zbekistonda XX asrning boshlarida yo'rmado'zlikning keng rivojlanishi va yo'rma tikish mashinasining paydo bo'lishidadir. Qo'lda kashta tikish usullari ichida yo'rmab tikish eng murakkab usullardandir. U kashta ignasi yoki ilgakchada tikiladi. Chevarlar oddiy ignada chambaraksiz gul tikishadi, yo'rma bigiz uchun esa chambarak tortiladi[14].

O'zbekistonning badiiy kashtachiligida ko'plab texnik usullar hozirgi kungacha samarali qo'llanilib kelinmoqda. Xususan, choklarni yo'rmalash, detallarni mayda pardozlashga katta ahamiyat berilgan. Tasvirlarning yirik parchalari yoki bir yoqlama tekis bosma bilan tikilib, pishiq, sal-pal bo'rtiq taglik tashkil qilgan, yoki bo'lmasa mayda yarim katak shaklidagi naqshning ustki qismini dona-dona qilib ko'rsatuvchi iroqi, yoki tasir kuchi aniq hisobga olingan qimmatbaho toshlarning tovlanishiday taassurot tug'diradigan to'qima baxyali yo'rma tikiladi. Yo'rma ko'pincha jiyaklarga va naqshlar tarhini ajratishga ishlatilgan. Shuni aytish kerakki, har bir baxya ko'plab variantga ega bo'lgan. Kashtachilik san'atining har xil markazlarida tikishning muayyan usulini afzal ko'rishgan, bu esa mahalliy uslublarning vujudga kelishiga sabab bo'lgan.

Bugun respublika iqtisodiyotida jahon andozalariga to'g'ri keladigan mahsulotlarning yangi turlari ishlab chiqilib, kichik va o'rta biznesni rivojlantirish ishlari amalga oshirilmoqda. Yangi ishchi o'rinlari, mahalliy xomashyolardan mahsulot ishlab chiqarish ham yo'lga qo'yilib, jahon bozoriga mahsulot chiqarishga yo'l ochildi.

Respublikamizda hunarmandchilik taraqqiyoti uchun shart-sharoit va imtiyozlar yaratilgan, ya'ni uy sharoitida ro'yxatga kirgan xalq badiiy hunarmandchiligi va amaliy san'ati buyumlarini ishlab chiqarish bo'yicha yakka tartibdagi mehnat faoliyati bilan band bo'lgan shaxslar qat'iy belgilangan soliq to'lashdan, xalq badiiy hunarmandchiligi va qo'lda ishlangan amaliy san'at buyumlarini sotishdan olinadigan daromaddan yagona soliq to'lovi to'lashdan 2017-yil 1-yanvargacha ozod etildi, shuningdek, o'zlari yasagan buyumlarini mamlakatimizdan tashqarida sotish, ko'rgazmalarga qatnashish uchun boj to'lovi to'lamadilar.

2018-yil 3-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasi turizm salohiyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish bo'yicha qo'shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni ijrosini ta'minlash, shuningdek, hududlarni barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim omillaridan biri sifatida ichki turizmni jadal rivojlantirish, fuqarolarni mamlakatimizning madaniy-tarixiy merosi hamda tabiiy boyliklari bilan tanishtirish maqsadida "Ichki turizmni jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorning qabul qilinishi mamlakatimiz ijtimoiy hayotidagi muhim voqealardan biri bo'ldi. Ushbu qaror orqali ichki turizm infrastrukturasi tobora rivojlanib borayotgan shaharlarda xorijlik sayyohlarga o'zbek hunarmandlari sovg'abop hunarmandchilik buyumlari yaratmoqdalar. Respublikada hunarmandchilik bilan nafaqat yakka tartibdagi tadbirkor sifatida, balki oilaviy tadbirkorlik, yuridik shaxs tashkil etmagan oddiy shirkat shaklida ham shug'ullanish mumkin. Hozirgi kunda aytib o'tish kerakki, badiiy kashtachilikning rivojlanganligi bilan birga an'anaviy xususiyatlar qorishib ketgan. Yoki qisqa qilib aytganda kashtalar badiylashtirilgan. Bu sovet davrida hunarmandchilikning noan'anaviy usullarining kirib kelishi bilan bog'liq.

Badiiy kashtachilik – bezak san'ati turi bo'lib, turli ip va ipaklar vositasida sidirg'a mato sathiga aniq shakllarni ifodalagan holda igna yoki uchi ilmoqli bigiz vositasida usta chevarlar tomonidan zo'r mahorat bilan tikiladi.

Kashta – biror mato yoki libos, kiyimga turli naqsh yoki tasvirlar tushirish usuli desa, bo'ladi, shuningdek, kashta nafaqat kiyim yoki liboslarda, sidirg'a matolarda, balki har xil uy-ro'zg'or buyumlarini bejirim qilib bezashda ham keng qo'llaniladi. Shunisi ham borki, kashtachilik davrlar osha sayqal topib va mazmunan boyib, naqsh hamda tasvirlar shakli ko'payib, alohida yaratilgan butun bir san'at asari darajasiga ko'tarilgan. Boshqa xalqlar amaliy san'ati turlari kabi kashtachilik ham takomillashib, ham zamonaviylashib borgan. Ilk davrlarda esa kashta faqat ip, ya'ni paxta, jun, zig'ir kabi tabiiy tolalardan tikilgan. Bugungi kunda kashtachilikda sun'iy tolalardan tayyorlangan pishiq iplar, zar simlar, hatto xom charmdan ensiz qilib tayyorlangan tasmalardan ham keng foydalanilmoqda. Shu tariqa kashtachilik keng qamrov kasb etib, mazmunan boyib, turlari esa ko'payib bormoqda.

Muhokama. Xalq hunarmandchiligining boshqa turlari kabi kashtachilik ham juda qadim tarixga ega, deya ta'riflash mumkin. Haqiqatan ham voha kashtachilik maktabiga xos bo'lgan buyumlar soni ko'p. Turmush sharoitlari o'zgarib, kundalik ehtiyoj ortgani sayin bunday buyum, jihozlar soni, ularning shakli ham o'zgarib borgan. Chunki odamlar turmushlarini yanada chiroyliroq, madaniyatliroq qilishga bir umr intilib yashaganlar va yashaydilar. Lekin aytib o'tish joizki, vohada juda qadimdan buyon xonadonlarni bezab kelayotgan so'zana, zardevor, do'ppi, choyxalta, oynaxalta, ayrim liboslardagi kashtalar, masalan, belqars, ro'molcha, ro'mol va boshqalar hali hanuz o'z o'rni va shaklini o'zgartirmagan.

Shuni ham alohida ta'kidlab o'tish zarurki, Qashqadaryo kashtachilik maktabi asosan ikki xil yo'nalishda – Shahrisabz va Qarshi uslubida shakllana borgan. Bu usullar bir-biridan keskin farq qilmasa-da, lekin naqsh turlari, shakllar, ranglar jihatidan o'zaro ajralib turadi. Qadimiy an'analarga ko'ra, kashta bilan shug'ullanuvchi chevarlik har bir oilada o'sayotgan qiz bola uchun ijobiy an'anaga aylangan. Shunga ko'ra, bo'lajak kelin juda yoshligidanoq o'z sepini o'zi tikkan kashtalar bilan boyitib va to'ldirib borgan. Kashtalar qanchalik ko'p, nafis va chiroyli, didli bo'lsa, qayliq-kelinchak ham o'shancha hurmatga loyiq ko'rib, chevarligi maqtalgan. Voha kashtachilari mahorat va san'ati ayniqsa, kashta uchun tanlangan ranglarning tiniqligi, tikish usulining o'ziga xos, pishiq hamda bejirimligida yanada yorqinroq namoyon bo'ladi. Voha kashtachilariga xos xususiyatlar sirasiga kashtalar asosan to'q qizil, to'q sariq yoki qora sidirg'a rangli matolarga oddiy ip yoki ipak bilan tikilishini kiritish mumkin.

Kashtado'zlikka xos bo'lgan so'zana, zardevor va boshqa buyumlar haqida atroflicha so'z yuritilib, ta'riflangunga qadar bu ish uchun tayyorlanadigan ip, ipni bo'yash jarayonlariga, tabiiy ranglar olish usullariga to'xtalib o'tmoq zarur. Zero, kashta uchun mato tanlash qanchalik muhim bo'lsa, ip tayyorlash va uni bo'yash jarayonlari ham o'shancha muhim ahamiyatga egadir. Chunki kashta uchun iplar kabi, barcha bo'yoqlar ham asosan qo'lda, tabiiy usulda, Shahrisabz va Kosonda rang toshlardan, o'simlik va giyohlardan, shuningdek turli o'simliklar bargi va mevalar po'stloqlaridan tayyorlanadi. Qolaversa, hanuzgacha kashtachilar ip tayyorlash va bo'yashda asriy an'analarga, o'rnatilgan qat'iy qoidalarga to'la amal qiladilar. Bir qarashda oddiy, ammo aslida juda murakkab texnologiyalar hamon saqlanib kelayotganligidan dalolatdir.

Respublika hududida mavjud kashtachilik maktablari juda boy tarixiy-ijtimoiy, falsafiy-ramziy hamda amaliy san'atning rang-barang ko'rinishi bilan alohida o'rin tutadi.

Kashtado'zlik buyumlari tikilishiga qarab, urf-odatlariga ko'ra, shuningdek, jinsiga, kiyimlarga tikilgan kashtalarga ko'ra, bosh kiyimlar kashtalari, oyoq kiyimlari va ust kiyimlar kabi kashta buyumlariga bo'lingan. Shuningdek, hozirgi kunda oyoq kiyimlariga tikiladigan kashtalarni alohida aytib o'tish mumkin. Bu esa o'z navbatida kiyimlarga tikilgan kashta bezaklari ularning tantanavorligi va hashamdorligiga xizmat qiladi.

Kashtalar asosan uy bezaklari uchun tikilgan. Yirik kashtalar esa qizlar hayotining eng quvonchli va baxtli damlari bilan bog'liq bo'lgan. Kelin asosan bo'lajak oilasiga atab turli xil naqshdagi katta-kichik kashtachilik buyumlarini tikib, bezak berib sepiga solib qo'ygan. Deyarli har bir oila ayoli yoki qizi o'z ehtiyoji uchun kashtachilik bilan shug'ullangan bo'lib, asosiy uy mashg'uloti hisoblangan. Shuning uchun Shahrisabzning har bir oilasida voyaga yetayotgan qiz bolaga yoshligidan o'rgatilgan. Qadimiy an'analarga ko'ra, sepni tikayotgan yosh kashtado'z sochiq, kuyov dasturxon, devor choyshab, yostiq jild, ro'molcha va boshqa kashta buyumlarini qo'shib tikishadi. Kashtalar qancha nozik va bejirim bo'lsa, shunchalik qimmat narxga baholanadi.

O'z davrining eng iste'dodli chizmakash ayollari kashta matosiga qamishdan yasalgan qalamlar bilan turli xil naqsh va gullarni solganlar. Bu naqshlar chizmasi bilan bir-biridan farq qilgan va asrlar osha sayqallashib barchani o'ziga rom etib kelgan.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, bu xususiyatlar birinchidan, milliy an'analar va hunarmandchilikning davomiyligini ta'minlasa, ikkinchidan, yoshlarni hunarli qilish bilan birga ularda mehnatga layoqat, ko'nikma hosil qiladi va bo'sh vaqti to'ldiriladi. Yana shogirdga ustozlik tarbiyasi berilib, milliy qadriyatlarga mos dunyoqarash va axborot

xurujlariga qarshi immunitet shakllanishiga ko'maklashiladi. Bunday mas'uliyatni anglash va unga yarasha amaliy harakat milliy hunarmandchiligimizning jamiyatdagi nufuzi hamda jahonda mavqeini mustahkamlash bilan birga mamlakat ravnaqini ham ta'minlaydi.

Adabiyotlar//Литература/References:

1. Дала ёзувлари. Яккабоғ тумани. Каштадўз Муродова Наргизадан ёзиб олинди. 2011 йил.
2. Дала ёзувлари. Шаҳрисабз шаҳри. Кулоллик маҳалласи. 2018 йил.
3. Каримов К. Ипаклари тиллодан // Қашқадарё газетаси.
4. Дала ёзувлари. Қарши тумани, Патрон қишлоғи. 2017 йил.
5. Морозова А. Ўзбекистонда йўрмадўзчилик... – Б.12.
6. Дала ёзувлари. Яккабоғ тумани, Мустақиллик маҳалласи. Ҳунарманд 1970 йилда туғилган Паравиддинова Шарофат билан суҳбатдан олинди. 2015 йил.
7. Дала ёзувлари. Шаҳрисабз шаҳри, Завқий кўчаси. Каримова Наргизадан ёзиб олинди. 2019 йил.
8. Дала ёзувлари. Яккабоғ тумани, Додқуш қишлоғи 2013 йил.
9. Дала ёзувлари. Қарши шаҳри. Каманди ва Бўстон маҳаллалари. 2022 йил.
10. Дала ёзувлари. Касби тумани. Қамаш қишлоғи, Сардоба маҳалласи Раъно Мавсумовадан ёзиб олинди. 2021 йил.
11. Республика “Ҳунарманд” уюшмаси жорий архиви материаллари. 2018 йил.
12. Республика “Ҳунарманд” уюшмаси ҳисоботларидан. 2018 йил.
13. Дала ёзувлари. Қашқадарё вилояти. Муборак тумани Қарлиқ қишлоғи. 2018 йил.
14. Дала ёзувлари. Косон тумани. Жиззалик маҳалласи. 2019 йил.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).